

Голові спеціалізованої вченої ради
у Харківській державній академії
дизайну і мистецтв,
доктору мистецтвознавства,
професорки, завідувачки кафедри
теорії і історії мистецтва.
Соколюк Людмилі Данилівні

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету імені Івана Франка
доцента ШОСТАЧУК Тетяни Всеволодівни
на дисертацію ЛОГАЧОВОЇ Белли Вікторівни на тему
«Регіональні ідентичності українського відеоарту
в сучасному мистецтві (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.)»
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 64.109.002
у Харківській державній академії дизайну і мистецтв
на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 023
«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»**

Актуальність обраної теми дослідження

Протягом століть загальноприйнятою концепцією часу в західній традиції була концепція лінійного часу, висхідна ще до «Фізики» Арістотеля та Ньютонового абсолютного часу. Проте вже теорії Ейнштейна спростовували лінійність та абсолютність часу. Зміни, які зазнали уявлення про час і простір у ХХ столітті, не могли не вплинути на роботи художників, які залучили ці категорії до своїх творів у жанрі відеоарту.

Для відеомитців дослідження перцептивних, оповідальних та поетичних можливостей, що відкрилися завдяки просторовим та тимчасовим властивостям глобального довкілля, створеного новими технологіями комунікації (телебаченням, мас-медіа, Інтернетом тощо), ось уже протягом кількох десятиліть є важливою темою для їхнього мистецтва. Три концепти – концепт часу, простору та дії – стали основою для формування специфічного дискурсу відеоарту, спрямованого на пошуки основ людської суб'єктивності, специфіки сприйняття «самості» людини та пізнання нею об'єктів навколишнього світу.

Здатність відеотехнології демонструвати події у реальному часі їх здійснення (симультанність) допомогла відео забезпечити нішу в світі мистецтва. Художники здобули можливість захопити й передати реальність, зробивши тепер досвід проживання цієї миті предметом художнього зображення.

Технічні можливості відео дозволяли не тільки відобразити час у картинках, що рухаються на екрані моніторів, а й дати глядачеві фізично відчутти плин часу між чергуванням кадрів. Ці «темпоральні шви», як називає їх Даніель Бірнбаум, ще більше індивідуалізували досвід глядачів у сприйнятті робіт художників. Зовнішній час відеоарту таким чином зіставляється з внутрішнім часом глядача, виявляючи «лакуни» для драматизації, активізації сприйняття глядачів, передачі особливого містичного, сугестивного досвіду, продукуючи напружений внутрішній діалог між глядачем і роботою художника.

Проте, наше сучасне суспільство не зовсім підготовлене до того, щоб мати справу з таким мистецтвом, як відеоарт, попри всі академічні дослідження видатних науковців.

Тому, наразі є актуальним та своєчасним дисертаційне дослідження Логачової Белли Вікторівни, яка здійснила всебічний і глибокий аналіз теоретичних та практичних засад українського відеоарту, надала характеристику ідентичності візуальної мови регіональних мистецьких шкіл відеоарту, окреслила перспективи розвитку українського відеоарту в контексті змін у візуальному медіасередовищі другого десятиліття ХХІ ст.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки й пропозиції дисертаційного дослідження Логачової Белли Вікторівни сформульовано чітко, логічно, послідовно, є аргументованими й змістовними.

Вірогідність та теоретична обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані в дисертаційному дослідженні забезпечена насамперед достатнім обсягом теоретичного та практичного матеріалу, опрацьованого авторкою, а також застосуванням широкого спектра

загальнонаукових, спеціальних й емпіричних методів дослідження (формально-стилістичного, іконологічного, аналізу і синтезу, структурно-типологічного культурно-історичного, методу морфологічного аналізу, порівняльно-історичного та власний «метод диз'юнкції відео»).

Вірогідність основних положень дисертації підтверджується використанням значного обсягу літературних джерел (217 найменувань, з них 108 іноземною мовою), а також низкою доведених положень, аналітичними даними, фактами авторських розробок (додаток В, схеми 2.1 – 2.4). Аналіз наукової літератури та інших джерел сприяв об'ємному висвітленню естетичних, мистецтвознавчих та художніх аспектів досліджуваної проблеми; розробці наукових підходів до змісту й структури відеоарту, його місцю у візуальному мистецтві постмодернізму.

Основні авторські наукові положення і результати досліджень пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, публікаціях у фахових виданнях.

Таким чином, ознайомлення з дисертаційною роботою Логачової Белли Вікторівни дозволяє стверджувати, що викладені в ній наукові гіпотези, висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими та перевіреними.

Наукова новизна результатів дослідження

Не викликає жодних сумнівів наукова новизна рецензованої дисертації, яка полягає насамперед у здійсненні цілісного аналізу регіональних ідентичностей українського відеоарту в сучасному мистецтві (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) та є одним із перших у вітчизняній мистецькій науці цілісним комплексним дослідженням відеоарту.

У дисертації:

– *уперше* введено в науковий обіг увесь доробок харківських відеохудожників, мистецьких спільнот і студентської когорти ХДАДМ (1997–2024); з'ясовано процеси зародження та становлення відеоарту в Україні, винайдено відмінності в порівнянні зі світовими відеопрактиками, що свідчить про унікальність українського досвіду; описано процеси вироблення характерних художніх рис у відеоарті в контексті регіональних ідентичностей та винайдено

спільне й відмінне в візуальній мові художніх осередків; створено метод виокремлення чистого відео в сукупності мистецьких практик; встановлено, що найбільш поширеною художньою формою в українському відеоарті стала – відеоінсталяція, яка надала можливостей художникам вплинути на візуальні зміни в сучасному мистецтві України.

удосконалено термінологічний апарат дослідження. На базі чинних тлумачень запропоновано авторську дефініцію поняття «відеоарт».

подальшого розвитку набули положення щодо найбільш поширених форм та прийомів у мистецьких практиках українських відеохудожників, що дозволило систематизувати й простежити відмінності й загальні риси всієї спадщини українського відеоарту.

Повнота результатів дослідження в опублікованих працях

Основні положення дисертації Б.В. Логачової достатньо повно висвітлені у 9 публікації. 3 статі у провідних наукових виданнях України, 6 статей і тез у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Зміст анотації ідентичний основним положенням, висновкам і рекомендаціям, що містяться у дисертації.

Практичне значення результатів дослідження полягає у систематизації зрізу українського відеоарту в цілому, його генетичного джерела зародження та представлених етапів розвитку і становлення в регіональних характеристиках, окреслених територіальними межами дослідження.

За результатами дослідження було створено базовий лекційний курс з історії аудіовізуального мистецтва ХХ століття й генези *українського відеоарту*, його розвиток і становлення з огляду на особливості застосування відеопрактик основними регіональними мистецькими школами, зокрема *харківською школою відеоарту*.

Окремі розділи наукової праці можуть бути включені до лекційних та навчальних курсів з історії мистецтв, синтезу мистецтв, мистецтва відеоарту, а також опубліковані в виданнях художньо-педагогічного спрямування.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Огляд основних положень тексту дисертації та зміст анотації Логачової Белли Вікторівни відповідає частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації стисло відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації отриманих наукових результатів, основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформацію, яка була б відсутньою в дисертаційному дослідженні.

Дисертаційна робота викладена на 345 сторінках тексту, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* послідовно висвітлено актуальність теми, мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, наукові результати та практичне значення роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів.

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади відеоарту», наведено сучасний стан наукових досліджень за темою дисертації, визначено поняттєвий апарат та визначено методи дослідження. Запропоновано авторську дефініцію «відеоарту».

Другий розділ «Український відеоарт, трансформація дійсності у візуальному просторі в регіональних рисах» присвячено глибокому дослідженню морфологічного аспекту відеоарту; розкрито чинники й специфічна концепція означеного художнього напрямку, що вплинули на зміни у візуальному просторі ХХ ст.; встановлено генетичні джерела українського відеоарту та його часові межі від 1990-х років; проаналізовано інструменти осмислення трансформації дійсності та акціонізму, як генетичному джерелу відеоарту 1990-х рр. Також у розділі представлено інструментарій відеоарту: перформативність 2000-х рр. у творчості мистецьких груп «SOSka», «R.E.P.» та інтерактивність відеоарту в першому десятилітті ХХІ ст.

У *третьому розділі* «Ідентичності регіонів в українському відеоарті на прикладі харківської мистецької школи» визначено ідентичність візуальної мови регіональних мистецьких шкіл відеоарту; вперше ґрунтовно досліджено

харківську мистецьку школу та введено у науковий обіг увесь доробок харківського відеоарту; розкрито діяльність відеохудожників у локальних мистецьких осередках Херсону, Івано-Франківська, Донецька, Луганська, Дніпра; окреслено перспективи розвитку українського відеоарту в контексті змін у візуальному медіасередовищі другого десятиліття ХХІ ст.

Результати дослідження з достатньою повнотою відображено в *загальних висновках*.

Важливим доповненням представленої дисертаційної роботи є додатки, які включають список публікацій здобувача за темою дисертації, ілюстративні матеріали і доповнення до розділів, що репрезентують вітчизняний та закордонний досвід відеоарту.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи надзвичайно цінне для теорії і практики дисертаційне дослідження Б.В. Логачової, висловимо ряд зауважень рекомендаційного характеру, а саме:

1. Назва підрозділу 1.1. «Історіографія» представлена не коректно. Оскільки мова йде не про етапи розвитку відеоарту, а про опрацювання джерел та наукової літератури краще було б сформулювати назву «Систематизація наукових досліджень».

2. У розділі 1. «Теоретико-методологічні засади відеоарту» розглянуто питання історіографії та методології дослідження та проведено огляд інформаційних джерел. Попри те, що в назві підрозділу 1.3. зазначено «Концепція та поняттєвий апарат», автору не вдалось чітко визначити та обґрунтувати концепцію відеоарту. Оскільки в основі будь-якої концепції лежать базова ідея та фундаментальні принципи, бажано було послідовно представити принципи формування відеоарту у глобальному медіасередовищі ХХ – ХХІ ст.

3. У розділі 1, на с. 81 дослідниця, для визначення візуальних трансформацій, які відбувались у мистецькому просторі наприкінці ХХ ст., додає авторську атрибуцію *трансформація дійсності*. По-перше, це поняття не можна вважати авторським, хоча б з огляду на те, що, наприклад, є публікація Т. Смолікової

«Розвиток конвергентних медіатехнологій як результат трансформації сучасної дійсності» (2012); по-друге, синонімом поняття «дійсність» часто виступає поняття «реальність», а трансформація реальності широко досліджується в науковій літературі.

4. Автор досліджує надзвичайно важливу проблему – передумови й еволюційний розвиток відеопрактик українських художників (с. 105-116). На нашу думку, доцільно було б конкретизувати періодизацію зародження і розвитку українського відеоарту.

5. У підрозділі 2.2.2. «Інструментарій відеоарту: перформативність 2000-х рр. у творчості мистецьких груп «SOSka», «R.E.P.»» аналізується мистецький рух означених груп, який став підґрунтям харківської школи відеоарту (с. 136). Проте, частина тез, які висловлює автор дублюється на с. 186-187-189, с. 191 у підрозділі 3.1.1. «Харківська школа відеоарту». Можливо було б доречним об'єднати ці підрозділи.

6. Дисертантка зробила глибокий аналіз мистецтвознавчих праць вітчизняних та закордонних авторів. Проте, до списку використаних джерел слід було додати праці вітчизняного дослідника Ігоря Печеранського, який вивчав становлення відеоарту у 1960–1970-х роках як контрверсію до телебачення та модерного мистецтва.

7. У тексті дисертації мають місце окремі огріхи редакційного характеру, описки, стилістичні й граматичні неточності.

Втім висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Логачової Белли Вікторівни, яке виконано на високому теоретичному і науково-методичному рівні.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Аналіз дисертаційної роботи Белли Вікторівни Логачової на тему «Регіональні ідентичності українського відеоарту в сучасному мистецтві (кін. XX – поч. XXI ст.)» виконана вперше, є серйозною, глибокою науковою працею, яка робить суттєвий внесок у розвиток вітчизняної науки.

Дисертація Логачової Б.В. є інноваційним дослідженням, яке на високому науковому рівні започатковує вивчення нових аспектів українського відеоарту. Праця

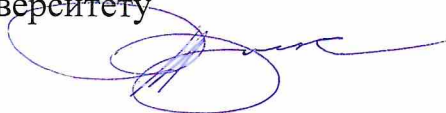
викликає справжній інтерес у фахівців-мистецтвознавців, дизайнерів, художників, графіків, педагогів, адже містить цікавий емпіричний і практичний матеріал, важливі висновки щодо використання відеоарту як однієї з форм існування мистецтва постмодернізму.

Відтак, маємо всі підстави зробити висновок, що дисертація Логачової Белли Вікторівни «Регіональні ідентичності українського відеоарту в сучасному мистецтві (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.)» повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022) та паспорту спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Дисертація Логачової Б.В. є самостійною, завершеною та актуальною науково-дослідною роботою, тому її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії із відповідної спеціальності.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Шостачук Т.В.

Підпис Шостачук Т.В. засвідчую
Начальник відділу кадрів
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Лисюк Л.П.